

TROUWEN
OF
SAMENWONEN?

Leesvoorbeeld

Bart Chiau

Trouwen of samenwonen?

Wegwijs in de verschillende
samenlevingsvormen

P E L C K M A N S

Inhoud

Inleiding	9
1 Samenwonen	12
1.1. Feitelijk samenwonen	13
1.2. Wettelijk samenwonen	19
2 Huwen	31
2.1. De huwelijksovereenkomst	32
2.2. Huwelijksvermogensstelsels	36
2.3. Voorwaarden en formaliteiten van het burgerlijk huwelijk	48
2.4. Rechtsgevolgen	51
2.5. Beëindigingsmodaliteiten	52
3 Samenlevingsovereenkomst	56
3.1. Formaliteiten en opmaak	59
3.2. Inhoud	61
3.3. Een inventaris opstellen	70
4 Huren	73
4.1. Gehuwden	75
4.2. Samenwonenden	77
5 Kopen	83
5.1. De woning wordt samen aangekocht	84
5.2. De woning wordt of is aangekocht door een van de partners	87
5.3. De gezinswoning	93

6	Lenen	107
	6.1. Als koppel samen of apart lenen	107
	6.2. Het afbetalingskrediet	111
	6.3. Het hypothecair krediet	111
	6.4. Aansprakelijkheid voor schulden van het bedrijf van je partner	121
7	Belastingen	126
	7.1. Belastingaangifte	126
	7.2. Hoe worden inkomsten belast?	129
	7.3. Aansprakelijkheid belastingschuld	134
	7.4. Huwelijksquotiënt	136
	7.5. Toekenning aan de meewerkende partner	137
	7.6. Opname in een verzorgingsinstelling	138
8	Financiën en verzekeringen	139
	8.1. Financiële rekeningen	139
	8.2. Verzekeringen	144
9	Pensioen en sociale zekerheid	162
	9.1. De feitelijke gezinssituatie	163
	9.2. De vervangingsinkomsten	164
	9.3. Kinderen	167
	9.4. Het pensioen	169
10	Erven	177
	10.1. Het wettelijk erfrecht	178
	10.2. Successierechten/erfbelasting	194
	10.3. Technieken om af te wijken van het wettelijk erfrecht	206
	10.4. Erfovereenkomst	227
	10.5. Zorgvolmacht	228
	10.6. Digitale kluis	229

11	Samenvatting	230
	11.1. Samenvattende tabel	230
	11.2. Checklist als je gaat samenwonen	241
12	Bijlagen	243
	12.1. Successierechten in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest	243
	12.2. Successierechten in het Waals Gewest	246
	Index	249

Inleiding

Wanneer je de liefde van je leven hebt gevonden, sta je het best even stil bij onder welke vorm je gaat samenleven. Bij samenwonen komt er heel wat kijken. In eerste instantie wordt meestal gedacht aan praktische beslissingen die genomen moeten worden, zoals de keuze van de woning, de locatie, de inrichting... De belangrijkste zorgen waar je als koppel mee te maken krijgt, situeren zich echter eerder op het financiële, fiscale en juridische vlak. Je moet van meet af aan beslissingen nemen die belangrijke gevolgen zullen hebben voor de rest van jullie leven samen. De keuze voor een bepaalde samenlevingsvorm heeft belangrijke gevolgen voor je financiële, sociale en fiscale situatie.

In België kennen we drie samenlevingsvormen waaruit partners kunnen kiezen: feitelijk samenwonen, wettelijk samenwonen en huwen. Woon je als koppel niet samen, dan spreekt men van een latrelatie (*living apart together*). Bij een latrelatie kiezen partners ervoor om met elkaar een duurzame relatie aan te gaan, maar toch apart te wonen. Soms kiezen partners bewust voor een latrelatie, maar vaak heeft dit te maken met werkomstandigheden, een nieuw samengesteld gezin, een buitenlandse partner, negatieve ervaringen uit het verleden... De groei van het aantal latrelaties hangt ook samen met een toegenomen individualisering. De partners voelen zich verbonden, maar verlangen ook tijd voor zichzelf. Deze relatievorm wordt niet wettelijk erkend, waardoor er geen rechten en plichten bestaan tussen de partners, geen wettelijk erfrecht en ook geen voordelige tarieven van erfbelasting.

Je kunt je door heel wat verschillende factoren laten leiden bij de keuze voor een bepaalde samenlevingsvorm. De samenlevingsvormen brengen telkens een verschillend niveau van verbondenheid met zich mee en bijgevolg ook andere rechten en plichten. Binnen de gekozen samenlevingsvorm kun je nog kiezen uit bepaalde verbintenissen en afspraken, die opnieuw rechtsgevolgen met zich mee zullen brengen. Dit is mogelijk met een huwelijksvereenkomst of een samenlevingsvereenkomst.

Voor velen is huwen een stap te ver. Dat is soms het geval bij nieuw samengestelde gezinnen, uit vrees voor negatieve reacties van kinderen uit een vorige relatie of een slechte ervaring met een eerste huwelijk. Het is ook mogelijk dat een koppel gedurende een aantal jaren gaat samenwonen alvorens te huwen. Zij zien ongehuwd samenwonen dan ook als een soort van proefperiode voor het huwelijk, waarin ze elkaar beter leren kennen. Een andere belangrijke groep van samenwonenden zijn oudere koppels die samenwonen verkiezen in plaats van (opnieuw) te huwen. Door negatieve ervaringen uit het verleden, om erfenisdiscussies te vermijden of om hun overlevingspensioen te behouden, gaat hun voorkeur uit naar ongehuwd samenwonen.

Dankzij het feitelijk of wettelijk samenwonen kun je ook buiten een partnerrelatie aan een samenlevingsverband bepaalde rechten en plichten verlenen als je een gemeenschappelijke huishouding voert.

De wetgever heeft getracht om de discriminatie tussen gehuwden en wettelijk samenwonenden voor een deel weg te werken, maar er is nog heel wat werk aan de winkel. Bovendien gebeurt de gelijkschakeling van gehuwden en samenwonenden binnen de verschillende domeinen niet met dezelfde snelheid en zijn er ook regionale verschillen.

Dit boek is een leidraad om op een objectieve manier de juiste keuze te kunnen maken uit de verschillende samenlevingsvormen. Deze keuze is afhankelijk van je persoonlijke situatie en van de thema's waaraan je prioriteit wenst te geven.

Al te vaak gaan mensen bij het samenwonen onbezonnen en impulsief te werk omdat ze vooral hun emoties volgen. Het is nochtans van essentieel belang te weten wat er zal gebeuren bij het overlijden van een van de partners, maar ook bij een echtscheiding of relatiebreuk.

Als een koppel uit elkaar gaat, is het belangrijk om alles wat op beide namen staat te wijzigen. Denk maar aan financiële rekeningen, verzekeringen of nutsvoorzieningen (elektriciteit, gas, water), internet... Maar ook het ziekenfonds, abonnementen, lidmaatschappen en sociale media moeten eventueel aangepast worden. Zeker wanneer je samen een woning betreft, kan de situatie complex worden.

Wanneer je niet vertrouwd bent met de wetgeving, fiscaliteit, sociale zekerheid en financiën, kom je vaak terecht in een kluwen van regels en verplichtingen waardoor je bepaalde zaken over het hoofd ziet, voordelen misloopt of verkeerde keuzes maakt op basis van onvolledige en onjuiste informatie.

Goeie afspraken maken goeie vrienden. Heel wat toekomstige discussies, problemen en rechtszaken kunnen vermeden worden als je het samenwonen op voorhand duidelijk regelt. De verschillen tussen samenwonen en huwen komen het scherpst naar voren op pijnlijke momenten, bij een relatiebreuk of een overlijden. Een grondige analyse van alle voor- en nadelen van elke samenlevingsvorm is noodzakelijk vooraleer je de grote stap zet om samen te gaan wonen. Dit boek werd dan ook samengesteld met de bedoeling de rechten en plichten van samenwonenden en gehuwden duidelijk te beschrijven en praktisch toe te lichten.

1

Samenwonen

Samenwonen met een partner kan feitelijk of wettelijk. Er zijn echter belangrijke verschillen tussen deze twee manieren van samenwonen, zowel op het vlak van vormvereisten als op het vlak van rechten en plichten binnen de gekozen samenlevingsvorm. Feitelijk of wettelijk samenwonen heeft ook invloed op andere belangrijke thema's zoals het erfrecht, de erfbelasting en de fiscaliteit.

Wettelijk samenwonen wordt net als huwen geregistreerd bij de burgerlijke stand. Voor deze groep van samenwonenden zijn er bijgevolg officiële cijfers beschikbaar. Bij de invoering van het wettelijk samenwonen in het jaar 2000 werden er in België al 5144 verklaringen van wettelijke samenwoning afgelegd. Het aantal verklaringen van wettelijke samenwoning steeg sinds 2002 heel sterk tot het jaar 2011. Sindsdien blijft het aantal wettelijke samenwoningen vrij stabiel en schommelt het rond de 40.000 per jaar.

Het aantal stopzettingen van wettelijke samenwoning stijgt minder snel dan het aantal echtscheidingen. Een stopzetting van de wettelijke samenwoning betekent echter niet noodzakelijk een relatiebreuk. De belangrijkste reden om een wettelijke samenwoning stop te zetten is immers een huwelijk. Het aantal stopzettingen van wettelijke samenwoning bedraagt ongeveer 25.000 per jaar.

Feitelijk samenwonende koppels worden niet geregistreerd bij de burgerlijke stand. Uit wetenschappelijk onderzoek blijkt dat ze met veel meer zijn dan de wettelijk samenwonenden, tot zelfs het dubbele.

1.1. Feitelijk samenwonen

De eerste en meteen ook de eenvoudigste samenlevingsvorm is het feitelijk samenwonen. Deze samenlevingsvorm is eenvoudig, in die zin dat ze de minste formaliteiten vraagt bij het afsluiten en het makkelijkst beëindigd kan worden. Dit brengt echter met zich mee dat deze samenlevingsvorm ook weinig rechten voor de partners inhoudt en hen slechts een heel beperkte bescherming biedt. Ondanks deze beperkte bescherming zal feitelijk samenwonen in een aantal specifieke situaties toch de beste keuze zijn.

Alles in verband met het samenleven, met uitzondering van het algemeen bewijsrecht, wordt geregeld in het oud Burgerlijk Wetboek. In *Trouwen of samenwonen?* verwijzen we gemakshalve steeds naar het Burgerlijk Wetboek. Er bestaat in het Burgerlijk Wetboek geen wettelijke definitie van 'feitelijk samenwonen'. Er ontbreekt een wettelijk kader. Feitelijk samenwonenden zijn dus een soort van 'outlaws' – in de letterlijke betekenis van het woord. De samenlevingsvorm 'feitelijk samenwonen' kan omschreven worden als 'de sociojuridische verhouding die bestaat tussen personen die samenleven en een gezamenlijke huishouding voeren, buiten het kader van huwelijk of wettelijke samenwoning'. Deze definitie stelt dat feitelijk samenwonen voor een koppel het samenleven van twee personen onder één dak betekent, die een gezamenlijke huishouding voeren en een duurzame levensgemeenschap opbouwen, los van het huwelijk en de wettelijke samenwoning.

Het feitelijk samenwonen is amper wettelijk geregeld. Er is geen wettelijk erfrecht, overlevingspensioen of procedure om uit elkaar te gaan. De partners hebben elk hun eigen vermogen en zijn elkaar geen hulp en bijstand verplicht. Er is geen primair stelsel zoals bij het huwelijk en het wettelijk samenwonen. In de praktijk zullen beide partners bijdragen tot de gemeenschappelijke kosten, maar dat is geen wettelijke verplichting. Op basis van de vertrouwensleer is er een hoofdelijke aansprakelijkheid voor schulden aangegaan ten behoeve van het samenleven en van de kinderen die door de feitelijk samenwonenden worden opgevoed. De vertrouwensleer is geen automatisme, maar iets dat een schuldeiser zal moeten inroepen om de feitelijke samenwoners hoofdelijk aansprakelijk te houden voor een aangegane schuld. Dit houdt in dat men de hoofdelijkheid die wettelijk verankerd is voor gehuwden en wettelijke samenwoners naar analogie gaat toepassen bij feitelijk samenwonenden. Maar dit is enkel van toepassing indien feitelijke samenwoners zich ten aanzien van derden te goeder trouw gedragen zoals een gehuwd of wettelijk samenwonend

koppel. Feitelijke samenwoners wekken dan eigenlijk bij hun schuldeiser het vertrouwen dat ze gehuwd of wettelijk samenwonend zijn. Er is geen bescherming van de gezinswoning.

Op vermogensrechtelijk gebied (secundair stelsel) beschikt elke partner over zijn of haar eigen vermogen. De inkomsten van de eigen goederen en de beroepsinkomsten behoren tot het eigen vermogen. De schulden maken ook deel uit van het eigen vermogen. Alles waarvan men niet kan bewijzen dat het eigen is, behoort tot de onverdeeldheid. In principe is bij een koppel elke partner eigenaar van de helft van die onverdeeldheid, tenzij anders bepaald. Dit is vergelijkbaar met partners die gehuwd zijn met scheiding van goederen.

De partners zijn vrij om deze samenlevingsvorm zelf in te vullen met onderling afgesproken rechten en plichten. De feitelijk samenwonenden bevinden zich in een soort van rechtsvacuüm. Dit wil echter niet zeggen dat het feit dat een koppel feitelijk samenwoont geen rechtsgevolgen met zich meebrengt. Wel is het zo dat bij deze samenlevingsvorm in principe geen formaliteiten vervuld moeten worden. Wanneer mensen eenvoudigweg samen gaan wonen op hetzelfde adres, is deze daad van samenwoning al voldoende om te kunnen spreken van feitelijke samenwoning. Er is geen sprake van een verklaring bij de burgerlijke stand, noch van een officieel document. Het feit dat partners feitelijk samenwonen staat dan ook niet expliciet vermeld in het bevolkingsregister. Indien nodig kan de samenwoning wel afgeleid worden uit het bevolkingsregister, aangezien de feitelijk samenwonenden hetzelfde domicilieadres zullen hebben. Het domicilieadres is het officiële adres waar iemand volgens de burgerlijke stand woont.

Dit alles brengt met zich mee dat het feitelijk samenwonen breed toegankelijk is. Het is mogelijk voor twee, maar evengoed voor meerdere personen. Het is ook mogelijk dat de samenwoners een familieband hebben. Ook vrienden die op hetzelfde adres gedomicilieerd zijn en een gezamenlijke huishouding voeren, worden als feitelijk samenwonend beschouwd. In het kader van de deeleconomie delen mensen een gezamenlijke woning. Er zijn nergens beperkingen opgelegd. Bijgevolg kan er geen enkel bezwaar tegen deze samenlevingsvorm worden ingeroepen. Bij wettelijk samenwonen en huwen is er wel verzet mogelijk door de overheid.

Cohousing onderscheidt zich van feitelijke samenwoning omdat het hier gaat om afzonderlijke huishoudens met zelfstandige wooneenheden die gemeenschappelijke ruimtes delen, zoals bijvoorbeeld de keuken en eetplaats.

Bij kangoeroewonen kiezen twee partijen of gezinnen er bewust voor om samen te wonen onder één dak. Kangoeroewonen is mogelijk in een eengezinswoning of in een tweewoonst op één stuk grond. Heel vaak zal het gaan om een combinatie van een jongere en oudere generatie waarbij er sprake is van wederzijdse solidariteit en zorgen voor elkaar. Denk maar aan ouders die niet meer zelfstandig kunnen wonen en bij hun kinderen intrekken, ook zorgwonen genoemd. Dit hoeft echter niet altijd zo te zijn. Ook een familiale band is niet noodzakelijk bij kangoeroewonen. Enkel wanneer er bij kangoeroe- of zorgwonen geen aparte wooneenheden gecreëerd zijn, is er sprake van feitelijke samenwoning.

1.1.1. Voorwaarden

In de wetgeving zijn er geen voorwaarden verbonden aan feitelijk samenwonen. Het feit dat twee of meerdere personen samen een soort van partnerschap aangaan en uitbouwen op een gemeenschappelijke woonplaats, is in principe al voldoende om van feitelijk samenwonen te kunnen spreken. De enige voorwaarde die hierbij gerespecteerd moet worden, is dat de partners rechtsbekwaam en handelingsbekwaam moeten zijn om hun woonplaats vast te leggen. Rechtsbekwaamheid wijst op het feit dat een persoon in staat is houder te zijn van zijn of haar rechten en plichten. In principe is iedereen van bij zijn geboorte rechtsbekwaam. Handelingsbekwaamheid daarentegen is de juridische mogelijkheid om die rechten en plichten zelf en zelfstandig uit te oefenen. Het Burgerlijk Wetboek somt een aantal groepen op die niet over handelingsbekwaamheid beschikken, zoals bijvoorbeeld (verlengd) minderjarigen of krankzinnigen. Zolang er geen rechtsbasis is die een persoon verbiedt om zelf zijn verblijfplaats vast te leggen, kan deze persoon feitelijk samenwonen. Naast deze voorwaarde zijn er geen andere voorwaarden of formaliteiten waarmee rekening moet worden gehouden.

In bepaalde situaties zal het nodig zijn om te kunnen bewijzen dat je al een bepaalde periode feitelijk samenwoont. Zo zul je in Vlaanderen in het kader van de erfbelasting moeten bewijzen dat je gedurende één jaar feitelijk samenwoont om dezelfde voordelige tarieven van erfbelasting te kunnen genieten als gehuwden en wettelijk samenwonenden, of gedurende drie jaar om de vrijstelling van erfbelasting op de gezinswoning te genieten (cf. hoofdstuk 10.2). Aangezien er geen document opgesteld moet worden bij de aanvang van het feitelijk samenwonen, kan de aanvangsdatum dus niet op basis van een geschrift bewezen worden. Om het feitelijk samenwonen

te bewijzen, kun je een attest opvragen bij de burgerlijke stand waaruit duidelijk blijkt dat jij en je partner op hetzelfde adres je domicilie hebben. Een attest van woonst kan ook digitaal opgevraagd worden met de e-ID. Dit zal echter op het gebied van de erfbelasting niet voldoende zijn. In de definitie van feitelijk samenwonen wordt namelijk gesproken van de verhouding die bestaat tussen personen die samenleven en een gemeenschappelijke huishouding voeren. Met het attest van de burgerlijke stand wordt de eerste voorwaarde, het samenleven, voldoende bewezen. Maar om effectief van feitelijk samenwonen te kunnen spreken, moet ook de gemeenschappelijke huishouding bewezen worden. Om dit te bewijzen, kun je bijvoorbeeld aantonen dat jullie reeds een bepaalde periode een gemeenschappelijke bankrekening hebben en daarmee de kosten van het huishouden en de opvoeding van de kinderen betalen. De gemeenschappelijke huishouding kan ook worden bewezen door aan te tonen dat de ene partner op regelmatige basis een bedrag stort op de rekening van de andere partner en dat dit geld gebruikt wordt om de gezamenlijke kosten te betalen. Er hoeft niet noodzakelijk sprake te zijn van een geldelijke inbreng – denk hierbij aan een zorgrelatie. In een zorgrelatie draagt de samenwonende partner, die misschien geen eigen inkomen heeft, bij aan de dagelijkse huishoudelijke taken of de verzorging van de andere partner.

Tijdens de samenleving zijn er in principe geen voorwaarden. Daar waar gehuwde partners tegenover elkaar verplicht zijn om elkaar de nodige zorg te verschaffen, bestaat deze voorwaarde bij feitelijk samenwonen niet.

1.1.2. Rechtsgevolgen

Tegenover het voordeel dat er geen voorwaarden verbonden zijn aan feitelijk samenwonen staat het nadeel dat er weinig tot geen beschermingsregels bestaan voor de partners. De enige rechtsgevolgen die bij feitelijk samenwonen van toepassing zijn, zijn verplichtingen die de partners onderling overeengekomen zijn. Deze overeenkomst zorgt enkel voor interne rechtsgevolgen en heeft geen gevolgen ten overstaan van derden. Derden zijn niet gehouden aan de voorwaarden en modaliteiten die feitelijk samenwonenden in een onderlinge overeenkomst hebben vastgelegd. Een dergelijke overeenkomst kan bijvoorbeeld interessant zijn wanneer een van de samenwonende partners een beroepsactiviteit uitoefent in de woning die ze samen bewonen. De partners zouden onderling kunnen afspreken dat bij de beëindiging van de samenwoning de partner die er zijn of haar beroepsactiviteit uitoefent de woning

mag blijven betrekken. Er is geen wettelijke bepaling die de formaliteiten oplegt voor dit soort overeenkomsten. Een onderlinge overeenkomst tussen de partners kan dus zowel notarieel, onderhands als mondeling gebeuren. Uiteraard geeft een, al dan niet notariële, schriftelijke overeenkomst meer zekerheid dan mondelinge afspraken. Wanneer de relatie op de klippen loopt, zal een schriftelijk bewijs van deze overeenkomst elke discussie kunnen vermijden. Deze schriftelijke overeenkomst zal in principe steeds de vorm aannemen van een samenlevingsovereenkomst (cf. hoofdstuk 3). Indien er geen dergelijke overeenkomst aanwezig is, zal het algemeen geldend recht (gemeen recht) van toepassing zijn. De partners worden dan verondersteld om als voorzichtig en redelijk persoon te handelen in hun functie als feitelijk samenwonende partners. Dat wil zeggen dat ze alles moeten doen wat normaal van feitelijk samenwonende partners verwacht kan worden in gelijkaardige situaties. In het gemeen recht is er bijzonder weinig geregeld voor feitelijke samenwoners. Net daarom kan een samenlevingsovereenkomst hier zeker van pas komen.

1.1.3. Beëindigingsmodaliteiten

Feitelijk samenwonen kan eenvoudig beëindigd worden. Het kan te allen tijde worden beëindigd zonder rechterlijke tussenkomst, zonder motivering en zonder opzeggingstermijn. Elke partner kan zijn of haar eigen goederen terugnemen. Onverdeelde goederen worden vereffend en verdeeld volgens de regels inzake mede-eigendom, meestal 50/50.

Er zijn drie mogelijke situaties waardoor deze samenlevingsvorm eindigt:

- wanneer een van de partners overlijdt, zal het feitelijk samenwonen van rechtswege beëindigd worden;
- het samenwonen kan eindigen door wederzijdse toestemming, waarbij beide partners in onderling akkoord beslissen om de samenleving stop te zetten of om van feitelijke samenleving over te gaan naar wettelijke samenleving of naar een huwelijk;
- feitelijk samenwonen kan ook beëindigd worden door een eenzijdige beslissing van een van de partners zonder toestemming van de andere partner. Wanneer één partner beslist de samenwoning stop te zetten, kan de andere partner zich hier op geen enkele manier tegen verzetten.

Als één of beide partners beslissen de feitelijke samenwoning te beëindigen, zal minstens een van de partners zijn of haar domicilieadres moeten wijzigen. Dit kan echter tot praktische moeilijkheden leiden, aangezien niemand verplicht kan worden om zijn of haar domicilieadres ergens anders te nemen, tenzij men daartoe veroordeeld wordt door een vonnis. Je zou ook de gemeente kunnen contacteren en hen vragen een adresonderzoek te laten uitvoeren, waardoor je ex-partner uiteindelijk geschrapt kan worden, indien hij of zij er niet meer blijkt te wonen. Het kan veel tijd in beslag nemen vooraleer de persoon definitief geschrapt is van dat adres.

Indien de relatie beëindigd is, maar geen van beide partners wil de woning verlaten of één partner heeft de woning verlaten zonder zijn of haar domicilie te wijzigen, kunnen eventuele schuldeisers nog steeds bij de ex-partner komen aankloppen.

Wanneer de samenwoning eindigt, kan er eventueel een onderhoudsuitkering of een schadevergoeding opgelegd worden. Wanneer bijvoorbeeld een partner een langdurige feitelijke samenwoning, waarin hij of zij de enige kostwinnaar was, plots beëindigt zonder maatregelen te treffen, zodat de partner zonder bestaansmiddelen komt te zitten, kan dit beschouwd worden als een foutieve beëindiging. Wanneer de ex-partner deze situatie aanvecht bij de rechtbank, kan de ex-partner eventueel een vergoeding eisen. Dit is niet vanzelfsprekend in geval van feitelijk samenwonen omdat er in beginsel niet in alimentatie voorzien is voor feitelijke samenwoners. Wat wel mogelijk is, is dat in een samenlevingsovereenkomst wordt opgenomen dat in geval van beëindiging een vergoeding moet worden betaald.

Bij een feitelijk samenwonend koppel is het mogelijk dat de ene partner een respectabel inkomen heeft en daarmee alle kosten van de gemeenschappelijke huishouding betaalt, terwijl de andere partner niet werkt, maar fulltime instaat voor het huishouden en de opvoeding en opvang van de kinderen. Na de beëindiging van de samenleving is het mogelijk dat de rechter beslist dat de werkende partner nog gedurende een bepaalde periode een uitkering moet betalen aan de andere partner om het inkomensverlies te compenseren dat deze lijdt ten gevolge van het uit elkaar gaan.

Feitelijk samenwonenden kunnen geen dringende maatregelen vragen voor de familierechtbank, behalve een regeling voor de kinderen. Wettelijk samenwonenden en gehuwden kunnen wel altijd een beroep doen op de familierechtbank. Voor een regeling van het voorlopige gebruik van de gezinswoning, de voorlopige afbetaling van leningen en andere dringende maatregelen, moeten feitelijk samenwonenden zich steeds wenden tot de voorzitter van de rechtbank van eerste aanleg. Hier zal de

hoogdringendheid van de tussenkomst van de rechtbank door de feitelijk samenwonenden moeten worden aangetoond. Het dringende karakter zal bij een relatiebreuk dan ook vaak aanwezig zijn. Wie bij eenzijdig verzoekschrift de zaak aanhangig wil maken, zal de volstrekte noodzakelijkheid moeten kunnen aantonen.

1.2. Wettelijk samenwonen

De wetgeving rond wettelijk samenwonen dateert van 23 november 1998 en is in werking getreden op 1 januari 2000. Wettelijk samenwonen wordt omschreven in het Burgerlijk Wetboek (Titel *Vbis*, artikels 1475 tot 1479). De initiële bedoeling van wettelijk samenwonen was niet onmiddellijk een alternatief te bieden voor het huwelijk. De wetgever wilde vooral meer juridische zekerheid bieden aan ongehuwd samenwonenden dan die waarover ze beschikken bij feitelijk samenwonen. Om deze juridische zekerheid te kunnen garanderen, worden enkele bepalingen uit het huwelijksrecht toegepast.

Het Burgerlijk Wetboek definieert wettelijk samenwonen als volgt: 'Onder wettelijke samenwoning wordt de toestand van samenleving verstaan van twee personen die een verklaring van wettelijke samenwoning hebben afgelegd door middel van een geschrift dat tegen ontvangstbewijs wordt overhandigd aan de ambtenaar van de burgerlijke stand van de gemeenschappelijke woonplaats.'

Wettelijk samenwonen houdt in dat er aan een aantal vormvereisten moet worden voldaan om als wettelijk samenwonend koppel erkend te worden. Dit brengt voor de beide partners een aantal rechten en plichten met zich mee die bij feitelijk samenwonenden niet bestaan.

1.2.1. Voorwaarden

Om een verklaring van wettelijk samenwonen te kunnen afleggen bij de burgerlijke stand moeten de partners aan twee belangrijke voorwaarden voldoen:

- rechts- en handelingsbekwaam zijn;
- niet verbonden zijn door een huwelijk of een andere wettelijke samenlevingsvorm.

De partners mogen wel al feitelijk samenwonen.

In tegenstelling tot de situatie bij feitelijk samenwonen, waar er geen beperking stond op het aantal samenwonende partners, is de wettelijke samenwoning enkel mogelijk tussen twee personen. Er worden echter in de wet geen beperkingen opgelegd met betrekking tot de aard van de verhouding tussen de twee wettelijk samenwonenden. Dit betekent dat wettelijk samenwonen perfect mogelijk is voor twee familieleden of twee vrienden. Er is bijvoorbeeld geen juridisch bezwaar tegen wettelijke samenwoning van een moeder met haar zoon, van een broer en een zus of van twee hartsvriendinnen. Wanneer de samenleving bestaat uit meer dan twee personen, is wettelijke samenwoning niet mogelijk en komt men automatisch terecht in het stelsel van feitelijke samenwoning.

Om van een reglementaire wettelijke samenwoning te kunnen spreken, moeten de partners een geschrift opstellen om neer te leggen bij de ambtenaar van de burgerlijke stand van de gemeenschappelijke woonplaats. Deze verklaring van wettelijke samenwoning is niet gelijk aan een samenlevingsovereenkomst (cf. hoofdstuk 3).

Met betrekking tot de inhoud van de verklaring tot wettelijke samenwoning is er in de wet geen sprake van een standaardformulier. Steden en gemeenten beschikken wel over een typeformulier dat kan worden ingevuld door de partners. Dit formulier is online beschikbaar of verkrijgbaar bij de dienst burgerlijke stand.

De wet somt een aantal wettelijke bepalingen op die het document minimaal moet bevatten om reglementair te zijn. In eerste instantie moeten de identiteitsgegevens van beide partners op het document vermeld worden. De naam, de voornamen, de plaats en datum van geboorte en de handtekening van beide partijen moeten op het geschrift weergegeven worden. Verder moeten ook de datum van opmaak van het document en de adresgegevens van de gemeenschappelijke woonplaats vermeld zijn. Dit is opmerkelijk aangezien het als gevolg heeft dat beide partners op het moment van de verklaring al een gemeenschappelijk adres moeten hebben. In de meeste gevallen zal dit geen problemen opleveren. Toch zou dit soms tot moeilijke situaties kunnen leiden. Zo moet het koppel al over een gemeenschappelijke woonplaats beschikken op het ogenblik dat ze nog niet wettelijk samenwonen, en dus ook niet volgens dat stelsel kunnen huren, kopen of lenen. Dit probleem kan eventueel opgelost worden doordat de ene partner zich voorlopig laat domiciliëren op het domicilieadres van de andere partner. In de wet wordt een gemeenschappelijke woonplaats niet vermeld als een essentiële voorwaarde om te kunnen spreken van wettelijk samenwonen. Dit heeft echter weinig waarde omdat de adresgegevens van de gemeenschappelijke woonplaats wel in de verklaring moeten worden opgenomen.

Uit het document van de wettelijke samenwoning moet vervolgens ook duidelijk blijken dat beide partners de wil hebben om wettelijk samen te wonen. Dit wordt meestal aangetoond door een formulering als 'beide partners verklaren wettelijk te willen samenwonen overeenkomstig de wet van 23 november 1998 tot invoering van de wettelijke samenwoning'. Verder moet ook vermeld worden dat ze beiden vooraf kennis hebben genomen van de inhoud van de artikels 1475 tot 1479 van het Burgerlijk Wetboek met betrekking tot de wettelijke samenwoning. Indien de partners samen een overeenkomst of samenlevingsovereenkomst afgesloten hebben, kan er in het geschrift aan de burgerlijke stand ook naar dit document verwezen worden.

Een voorbeeld van een dergelijk document wordt hier weergegeven.

Koninkrijk België
Provincie:
Arrondissement:
Gemeente:

Verklaring van wettelijke samenwoning
Wet van 23.11.1998

Ondergetekenden,

Naam:
Voorna(a)m(en):
Geboren te op

en

Naam:
Voorna(a)m(en):
Geboren te op

samen wonende te:

Straat:
Postnummer: Gemeente:

verklaren hierbij wettelijk te willen samenwonen overeenkomstig de wet van 23 november 1998 tot invoering van de wettelijke samenwoning.

De beide partijen verklaren tevens kennis te hebben genomen van de artikelen 1475 tot 1479 van het Burgerlijk Wetboek, zoals gewijzigd door de wet van 23 november 1998. (zie tekst op keerzijde).

Beide ondertekenende partijen hebben tevens een overeenkomst afgesloten die in authentieke vorm werd verleden op bij notaris te

Opgemaakt te op

Handtekeningen

.....

Nadat beide partners het attest hebben ondertekend, kunnen ze het neerleggen bij de ambtenaar van de burgerlijke stand. Het afleggen van een verklaring van wettelijke samenwoning is meestal gratis, maar sommige steden of gemeenten rekenen een kleine kostprijs aan. Het grote voordeel van wettelijk samenwonen is de laagdrempeligheid. Het is eenvoudig en goedkoop, zonder dat er een groot feest verwacht wordt. Sommige steden en gemeenten bieden de wettelijke samenwoners ook een ceremonie en receptie aan, net zoals bij een huwelijk.

Wanneer de ambtenaar het geschrift ontvangen heeft, zal hij of zij controleren of het geschrift aan alle vereisten voldoet en of beide partners voldoen aan de twee voorwaarden om wettelijk te kunnen samenwonen, namelijk handelingsbekwaam zijn en niet gehuwd zijn of al wettelijk samenwonen met een andere partner. Het samenwonen kan gecontroleerd worden door het feit dat de beide partners reeds een adreswijziging naar het nieuwe adres doorgevoerd hebben. Dit zal dan ook op die manier in de registers van de burgerlijke stand vermeld zijn. Na deze adreswijziging zal er door de wijkagent een huisbezoek plaatsvinden om de effectieve samenwoning van de partners te controleren. Een schijnwettelijke samenwoning, waarbij een van de partners via de wettelijke samenwoning een Belgisch verblijfsrecht probeert te bekomen, is uiteraard nietig en bovendien een strafbaar feit.

Indien de ambtenaar geen bezwaren heeft tegen de wettelijke samenwoning, zal hij of zij van deze wijziging melding maken in het bevolkingsregister van de woonplaats van de partners. Vaak wordt dan aan de samenwonende partners gevraagd om de nodige diensten en instellingen op de hoogte te brengen van hun nieuwe verblijfplaats en van hun samenlevingsverband. De bevoegde diensten bij de burgerlijke stand stellen meestal een lijst beschikbaar met een aantal instanties die op de hoogte gebracht moeten worden van de gewijzigde situatie. Uiteraard moet dit door de partners zelf aangevuld worden met desgevallend de werkgever, de financiële instelling, de sportclub, het ziekenfonds, de verzekeringsmaatschappij...

Als een koppel zou emigreren, is het belangrijk om contact op te nemen met een plaatselijke notaris om na te gaan of de wettelijke samenwoning ook in het nieuwe thuisland erkend wordt. De nieuwe verblijfplaats regelt immers het recht, waaronder het erfrecht.

1.2.2. Rechtsgevolgen

Bij het stelsel van feitelijk samenwonen viel op dat er zo goed als geen rechtsgevolgen aan deze samenlevingsvorm gekoppeld zijn. Dat is anders bij wettelijk samenwonen. Vooral met betrekking tot geld, bezittingen, roerende of onroerende goederen zijn er een aantal zaken wettelijk geregeld waaraan wettelijk samenwonenden zich moeten houden. Er is bij wettelijk samenwonen geen sprake van persoonsrechtelijke gevolgen, wat wel het geval is bij het huwelijk, waar de partners bijvoorbeeld verplicht trouw moeten zijn (cf. hoofdstuk 2.1), maar er zijn wel een aantal gevolgen waar rekening mee gehouden moet worden (primair stelsel).

De belangrijkste zijn:

- bijdragen in de lasten van het samenwonen in verhouding tot de mogelijkheden;
- de hoofdelijke aansprakelijkheid voor schulden aangegaan ten behoeve van het samenleven en van de kinderen die door beide partners worden opgevoed;
- de onderhoudsplicht ten aanzien van de kinderen van de vooroverleden wettelijk samenwonende partner, binnen de grenzen van de uit de nalatenschap, door schenking of testament verkregen goederen;
- de bescherming van de gezinswoning en de inboedel.

De bijdrageplicht zorgt ervoor dat wettelijk samenwonende partners verplicht zijn om bij te dragen in de lasten van de samenwoning in functie van hun financiële mogelijkheden. Deze bepaling wordt in artikel 1477 van het Burgerlijk Wetboek weergegeven onder paragraaf 3. De kosten die voortvloeien uit het feit dat ze samen een huishouden hebben, moeten door beide partners gedragen worden. Onder deze bepalingen vallen bijvoorbeeld ook de kosten voor de opvoeding en de opleiding van de kinderen, ongeacht of het om gemeenschappelijke kinderen gaat of niet. Er wordt niet verwacht dat beide partners elk de helft van deze kosten vergoeden. Wettelijk samenwonende partners zijn echter, in tegenstelling tot gehuwden, niet verplicht om hun inkomsten bij voorrang aan te wenden voor de gemeenschappelijke kosten van het samenleven. Voor gehuwden bepaalt het Burgerlijk Wetboek dat iedere echtgenoot zijn of haar inkomsten alleen ontvangt en deze bij voorrang besteedt aan zijn of haar bijdrage in de lasten van het huwelijk. Een gelijkaardige bepaling is niet opgenomen door de wetgever bij de bepalingen over wettelijk samenwonen.

Daarnaast stelt paragraaf 4 van datzelfde artikel dat iedere schuld die door een van de wettelijk samenwonende partners wordt aangegaan in het kader van het gemeenschappelijke huishouden of voor de kinderen die de partners samen opvoeden, de andere partner hoofdelijk verbindt. Wanneer één partner een lening aangaat voor bijvoorbeeld de aankoop van de gezinswagen, dan hebben de schuldeisers het recht om dat geld bij de andere partner op te eisen als de lening niet wordt terugbetaald (cf. hoofdstuk 6.1). 'Hoofdelijk aansprakelijk' betekent dat schuldeisers echt de keuze hebben. Het is niet zo dat ze eerst de ene partner moeten aanspreken tot betaling en pas als die niet betaalt de andere. De schuldeisers kunnen daarbij eventueel ook de eigen goederen van de andere partner in beslag nemen. Hierop vermeldt de wet echter wel een uitzondering. Alleen wanneer de uitgaven die de schuld veroorzaakt hebben buitensporig zijn, kan de hoofdelijke aansprakelijkheid van de andere partner opgeheven worden. In eerste instantie zal deze partner wel aansprakelijk gesteld kunnen worden, maar wanneer hij of zij tegenover de rechter kan bewijzen dat de schuld buitensporig was, kan die aansprakelijkheid opgeheven worden. Of schulden al dan niet buitensporig zijn, is een feitenkwestie en zal door een rechter vastgesteld moeten worden, rekening houdend met de bestaansmiddelen van de samenwonenden.

In tegenstelling tot gehuwden hebben wettelijk samenwonenden geen hulpplicht. Ze moeten hun hogere levensstandaard op basis van de wet niet delen met hun partner.

In de wet die het wettelijk samenwonen regelt werd er ook een artikel overgenomen uit het wetboek voor gehuwden. Artikel 215 van het Burgerlijk Wetboek, onder het hoofdstuk 'Wederzijdse rechten en plichten van echtgenoten', is ook van toepassing voor wettelijk samenwonenden. Dit artikel zorgt voor de bescherming van de gezinswoning, wat niet van toepassing is bij feitelijk samenwonenden. De gezinswoning is de woning waarin de partners als koppel samenwonen. Het is niet noodzakelijk dat de partners samen eigenaar zijn van de woning of de woning samen huren. Aangezien de gezinswoning een heel belangrijke plaats inneemt in het dagelijkse leven, zijn er specifieke beschermingsregels voor opgenomen in de wet. Een wettelijk samenwonende partner mag zonder toestemming van de andere partner geen hypotheek vestigen op de gezinswoning. Hij of zij mag deze woning niet verkopen, verhuren of in pand geven zonder akkoord van de andere partner. Zelfs wanneer de gezinswoning de persoonlijke eigendom van die partner is of wanneer één partner alleen de gezinswoning huurt, mag hij of zij deze rechten niet

uitoefenen (cf. hoofdstukken 4 en 5). Dezelfde beperking geldt ook voor de inboedel die aanwezig is in de gezinswoning. Dit verbod vervalt uiteraard bij het overlijden van een van de partners of bij de beëindiging van het wettelijk samenwonen. Indien de partner die de toestemming moet geven dit zonder enige aanvaardbare reden weigert, kan de andere partner door de rechtbank toch nog gemachtigd worden om de handeling uit te voeren zonder toestemming van de partner. Dit is echter opnieuw een feitenkwestie die beoordeeld zal worden door een rechter op basis van de voorliggende situatie. Er bestaat geen bescherming van een tweede woning, zoals bijvoorbeeld een huis in de Ardennen of een appartement aan de kust.

Verder zijn er in de wet ook een aantal bepalingen opgenomen met betrekking tot de verdeling van de eigendom van de roerende en onroerende goederen (secundair stelsel). Bij wettelijk samenwonen is er met betrekking tot de eigendomsverdeling sprake van scheiding van de goederen. Dit kan vergeleken worden met het stelsel van scheiding van goederen bij gehuwden (cf. hoofdstuk 2.2.2 en 2.2.3). Er is bij wettelijk samenwonenden geen sprake van een gemeenschappelijk vermogen van beide partners samen. Bij scheiding van goederen wordt een onderscheid gemaakt tussen het eigen vermogen van de ene partner en het eigen vermogen van de andere partner. Artikel 1478 van het Burgerlijk Wetboek stelt dat beide wettelijk samenwonende partners de goederen waarvan ze de eigendom kunnen bewijzen zelf in hun eigen vermogen behouden. Hierbij worden onder andere de goederen bedoeld die al in bezit waren vóór de wettelijke samenwoning. Maar ook van goederen die werden verworven tijdens de samenwoning kan de eigendom bewezen worden. Dit bewijs kan bijvoorbeeld geleverd worden door het feit dat de factuur opgemaakt is op naam van een van de partners en ook betaald is door die partner. Ook de inkomsten uit arbeid of vervangingsinkomens die aan een partner uitgekeerd worden, komen steeds terecht in het eigen vermogen van die partner. Daarnaast houdt iedere partner ook de inkomsten met betrekking tot al deze goederen in eigendom. Zo komt de ontvangen huurprijs van een eigen onroerend goed van een van de partners in het eigendomsdeel van die ene partner. Wie niet akkoord gaat met de toekenning van eigendom op basis van deze regels, kan deze toekenning aanvechten bij de rechtbank. Dit kan natuurlijk een lange, moeilijke en dure procedure worden aangezien de eigendom van een goed soms moeilijk te bewijzen valt. De schulden behoren ook tot het eigen vermogen.

Alle goederen waarvan geen van de wettelijk samenwonende partners de eigendom kan bewijzen, worden volgens een wettelijk vermoeden verondersteld tot een